سیمیناری هست کورکی
لەشیعری کوردیدا
بەنموونەی پەشێوی شاعیر

ئامادەکردنی: ڕزگارعمر فتاح
2020-5-9

سەر هەڵدان و هاتنەکایەوەی هەستگۆڕکێ:

هەستگۆرکێ وەك بابەتێکی پڕبەهاو سەرنج ڕاکێشی ئەدەبی زیاتر بە زادەی ڕیبازی سومبولیزمیەکان دادەنرێت و لەبەرهەمی ئەوانەدا ڕەنگی داوەتەوە کە هەڵگری بیرو باوەڕی سیمبولیزمین . چونکە سومبولیزمیەکان لەبەکارهێنانی میتافۆرم و هونەرەکانی ئیستاتیکیەتدا دەستێکی باڵایان هەبووە. بێگومان هەستگۆرکێ پانتایەکی گەورەو فراوانی لە شیعرەکانی بۆدلیر داگیرکردووە . دیارە " لە مێژویە کی زۆر کۆندا پیش ڕامبۆ ئەو جۆرە هەستگۆرکێ یە لە لایە ن ڤیگتۆر هۆگۆوە لە ئەدەبیاتی ئەوروپاییدا بەکارهاتووە. دواتر بەشیوەیەکی فراوان لە شیعرەکانی ڕامبۆدا ڕەنگی داوەتەوە و هە ستگۆرکێ ی جۆراوجۆری لە سنوریکی فراوان بەکارهێناوە " لە ژیر کاریگەری ئەدەبیاتی سومبولیزمدا " نووسەری فەڕەنسی (بۆدلێر1821-1867) یەکەم کەسە کە بیرۆکەی هونەر بۆ هونەری خستە ڕوو. ناونیشانێکی واتاداری بۆ دیوانەکەی خۆی دانا (گوڵەکانی شەڕ). "شاعیری فەرەنسی بۆدلێر یەکەم کەس بووە بەشێوەیەکی تیوری باسی هەستگۆرکێی کردووە،لەشیعرەکانیدا بە کاری هیناوە.

هەستگۆڕکێ شیعری:

پێدان و بریتییە لە جێگۆڕکێ و ئاویتەکردنی ئەرکی هەستەکان ، یان هەستگۆرکێ گۆڕینی ئاگایەکانی هەستێکە بەهەستێکی دیکە. بێگومان هە لە ئەدەبیاتی کۆن و تازەشدا بایەخێکی گەورە و بەرزو بەهێزی هونەری بووە و هەیە. وە بەیەکێك لە سەرچاوە گرینگەکانی وێنەی کۆن ئیستاتیکیەتی شیعری دادەنریت. نموونەی هەستگۆرکێ لە شیعری شیعری و نوێ و هاوچەرخیشدا دیاردەیەکی زەق و دیارە، بەتایبەتی لە شاعیرانی هاوچەرخدا، لە نێو ئەوانیشدا لە شیعری شاعیرانی هەڵمەت دا نوێخوازی وەك عەبدوڵا پەشێو و شێرکۆ بێکەس و لەتیف ڕەنگدانەوەیەکی گەورە و فراوانی هەیە.

زاراوەکانی نموونەش بۆ هەستگۆرکێ وەك لە شیعری شاعیراندا هاتووە.
کە (دەنگێکی ڕوون ،گۆرانیەکی بۆندار، هەواڵێکی تاڵ و چرپەیەکی نەرم)
بینین و هە موو ئە مانە لە ئە نجامی جێگۆرکێ و ئاویتە کردنی هەستەکانی
بیستن و بۆنکردن و چەشتن و بەرکەوتن هاتوونتەکایەوە.

جۆرەکانی هەستگۆڕکێ بەهاوو ڕەنگدانەوەی لەشیعرەکانی پەشێودا:

1-هەستگۆرکێ ی(بینین لە گە ڵ بیستندا) ، کە زۆر بە زەقی خۆی دەنوێنێ کە دەڵێ :

بێدەنگ مەبە،

کە دێمە سەر **لوتکەی دەنگت** ،

کە هەردوو پێم دەچـــەسپینم،

لەسەر زنارێکی ئەوی ،

نە **رەشەبـــــا** دەمبزوێنـــێ ،

نە کڕیوەو تۆفــــــــــی شەوێ ،

ئەمەش یەکێکە لەو نموونە شیعریانەی کە شاعیر

لەهەستگۆرکی بینین و بەرکەوتندا دایڕشتووە کە دەڵی:

ئاخ دەترسم ئێوارەیـــــەك

بە زریانی **نیگای ساردت**

هەڵورینـــــی گۆپکەو چرۆم

لەو بەهەشتەم وەدربنێی

کەدەزانـــــم هی خۆم نییە

بەڵام کردومە بەهی خۆم !

2-ڕەنگدانەوەی هەستگۆڕکێ ی بیستن لە گە ڵ هەستە کانی دیکەدا :

هەستی بیستن یەکێکە لەو هەستە سەرەکی و کاریگەریانەی کە تاڕادەیەکی زۆر ململانێ لەگەڵ هەستی بینین دا دەکات و زۆر جاریش لە هەندیك بارودۆخدا و لە لای هەندێك کەسدا جیگای هەستی بینینی گرتۆەتەوەو لە بڕی ئەودا بەکار هاتووە، ئەوەتا لە لای مەلاحەمدوونی شاعیرو تەها حوسێن و سەدانی دیکەی وەك ئەوان کە نابینا بوونە، بەڵام بەشێوازیك شیعرو بەرهەمەکانیان داڕشتووە و وەسفی ڕووداوەکانیان کردووە، کە هیچی کەمتر نییە لە وانەی بەکامێرای چاوەکانیان وێنەکانیان کێشاوە،

1- هەستگۆرکێ بیستن لە شیعرەکانی شاعیردا کە لە

ئەنجامی ئاوێتەکردنی هستەکانی بیستن و بینینەوە هاتۆتە

کایەوە کە دەڵێ:

بمبووره هێشتا منداڵ بووم ،

کرچ و کــــــــــــــــــاڵ بووم ،

<u>بە لاوانەوەی رەنگاو رەنگ</u>

دنیام بۆتۆ کردە ئـــــاهەنگ

بەکارهێنانی هەستی بیستن لە گەڵ هەستی چەشتندا لە سیاقی هە ستگۆڕکێدا وەك لە م نموونەیەدا زۆر بەزەقی خۆی دەنوێنێ:

هێشتا قاقـــــای پێکەنینت

<u>**چریە و سکاڵای شیرینت**</u>

لەبەر گوێم دەزرێنگینەوە،

هەروا دێـــــن و نابڕێنەوە .

عەبدولاپەشێو لە دروستکردنی هونەرەکانی هەستگۆڕکێدا سودی لەهەستی بۆنکردنیش وەرگرتووە، توانیویەتی هەستەکانی بیستن و بۆنکردن بەیەکەوە بەکاربهێنیت و گوزارشتی پێ لە مەبەستەکانی بکات و پایەکانی هونەری شیعری پێ پتەو بە هێزبکات وەك لەم کۆپلە شیعرە دا دەردەکەوێت کە دەڵێت :

چەند دەترسم ،

کەدێمـــــــــــــەوە،

<u>هەواڵێکی تاڵت پێ بێ</u>،

گونجاو و هەستی بیستن لەگەڵ بەرکەوتنیشدا پە یوەندیەکی هارمۆنی و

گرینگی پتەوی هەیە هەربۆیە شاعیر هەوڵیداوە وەکو سەرچاوەیەکی

بە هونەرەکانی هەستگۆڕکێ لەشیعرەکانیدا سودیان لێ وەربگیرێت و

ە کاریان بهێنێت ئەمەش بەزەقی لەم کۆپلە شیعرەدا

کەدەڵێ :

هەر بەدناوم،

<u>نەك بە گفتو گۆی نەرم وشەکراوم ،</u>

خوو ڕەوشت بەرزیت سوپەری شکا ،

ئەوئاوە پاکەی پێت دەگووت ئـــــــابروو

، بە جلی جـــــــــــوان و زیڕو زیو تکا

3_ ڕەنگدانەوەی هەستگۆڕكێی چەشتن لە گەڵ هەستەكانی دیكەدا :

هەستی چەشتن ئەو جۆرە هەستەیە كەلە ڕێگای چەشتنەوە هەستی پێدەكەین . وەك شیرینی و تاڵی و ترشی و سوێری و تفتی و تیژی ... هتد كە بە هەمان شێوەی هەستەكانی دیكەی مرۆڤ ، پارمەتیدەریكی بە هیز و كاریگەری شاعیرە، بۆئەوەی بتوانێت لە ڕێگای تام و چەشتنەوە لە چوارچێوەی هەستگۆڕكێوە وینەی شتەكان بۆخوینەر بگوازێتەوە. ئەمەش تواناو لێهاتوویی و ئەزموون و سەلیقەی شاعیر لە م بارەیەوە دەسە لمێنێ ، كە چۆن هەستەكانی خۆی بەكاردەهێنی و لە بنیاتی دەقی شیعریدا سودیان لێ وەردەگرێ

لێرەدا شاعیر پشتی بەهەستەكانی چەشتن و بینین بەستووە لە داهێنانی شیعریدا . وەك لە م كۆپلە شیعرەدا دەردەكەوێ كە دەڵێ:

سه د مخابن،

ئەو ئازیزانەی رۆژگارێك،

بژوێنی حەسانەوەم بوون ،

ئەوانەی شەكرە مێوانی ،

دڵی هەردەم كراوەم بوون ،

هەنووكانە یان نەماون لە یادمدا ،

یان ماوێكی كاڵ و ماتن .

شاعیر هەستی چەشتنی لە گەل هەستی بیستندا

تاقیکردۆتەوەو بە و هۆیەوە چە ندین وینەی هەستگۆرکێ تازەی هێناوەتە کایەوە . وەك لەم کۆپلە شیعرەدا دەردەکەوێ کە دەڵێ:

دەبێ ،هەر ئەمرۆ ،

بمرێ لە یادم دڵکێشترین چاو،

بمرێ لەیادم ناسکترین دەنگ، __شیرینترین ناو.__

هەستی چەشتن و بۆنکردنیش ڕۆڵێکی گرینگی لە دروستکردنی هەستگۆرکێدا هەیە، کەم تا زۆر لە ناو دەقە شیعرییەکانی شاعیردا ڕەنگی داوەتەوە. وەك لەم کۆپلە شیعرەدا دەردەکەوێ کەدەڵێ:

بەڵام کچم ئەمجارە **<u>خەم</u>**،

تامێکی تر،

ڕەنگێکی تر ،

<u>بۆنیکیتر</u>،

باڵایەکی تری هەیە .

شاعیر هەوڵی داوە سود لە بەکارهێنانی هەستەکانی چەشتن و بەرکەوتن وەربگریت.
بۆیە بە ئاوێتە کردن و گۆرینەوەی ئەرك و شوێنی ئەو هەستانە هەستگۆرکێ ی
دروست کردووە . ئەمەش نموونەیە کە لەم بارەیەوە کەدەڵێ :

گەر دەتەوێ

خوێنی دەماری شیعرم بیت ،

داستانێك بیت بێ کۆتایی ،

گەردەتەوێ

خۆشەویستیت بەدوایدا نێت،

ماچی ساردی ماڵئاوایی :

بەڵێن بدە ئاسمانم بیت ،

بەڵێن بدە،

هەناسە م بیت ،سێبەرم بیت ، بارانم بیت ،

4_ ڕەنگدانەوەی هەستگۆرکێ ی بۆنکردن لەگەڵ

هەستەکانی دیکەدا :

لە ڕاستیدا هەستی بۆن کردن بە هەمان شێوەی هەستەکانی دیکە. ڕۆڵی بەرچاوی لەهاتنەکایەوەی وێنەی هونەری لە سیاقی هەستگۆرکێدا نیە، هەرچەندە ئە م ڕۆڵە لەشاعیرێکەوە بۆشاعیرێکی دیکەو لە بارودۆخێکەوە بۆبارودۆخیکی دیکەدا دەگۆڕێ

ئەمەش نموونەیەکە لەهەستی بۆنکردن و بیستن لەسیاقی هەستگۆڕکێدا ، لەشیعرەکانی شاعیردا کەدەڵێ:

گوێتان لێمە ،

من کڕەنای جەنگ لێدەدەم ،

جەنگێکی وا کە **بۆنی ئاهەنگی** لێ بێت .

تەوەرەی سێیەم : ڕەنگدانەوەی هەستکۆڕکێ ی بەرکەوتن لە شیعرەکانی عەبدوڵا پە شێودا.

هەستی بەرکەوتن لە و جۆرە هەستەیە کە لە ئەنجامی بەرکەوتنەوە و دروست دەبێت و دێتەکایەوە و ڕۆڵێکی مەزن و کاریگەری لە دەقی ئەدەبی و شیعریدا هەیە . چونکە مرۆڤ بەگشتی و شاعیران و نوسەران و هونەرمەندانیش بە تایبەتی بەهۆی هەستی بەرکەوتنەوە لەپاڵ هەستەکانی دیکەدا ، دەتوانێ سودو چێژو خۆشی باشتر و زیاتر و وەربگرێ و لە سەر ناخ

شاعير هەستی بەرکەوتن و بینینی تەنها یەك جار

بەکارهێناوە ، کە لە م کۆپلە شیعرەدا دەردەکەوێ، دەڵێ :

چییە دیسان،

<u>چنگی نیگای</u> پەردە دڕم ،

مەمکبەندی شە قامەکان دادەماڵێ ،

شاعیر هەستی بەرکەوتنی لە پاڵ بیستنیشدا بەکارهێناوە، بەمەبەستی هەستگۆڕکێی شیعری وەك لە م نموونەی خوارەوەدا دەردەکەوێ کەدەڵێ :

لە مەهاباد **نەرمە شیعر** دەخوێنمەوە،

قامیشلی بۆم لە قرمژنی چەپڵە دەدا ،

ئەنجام :

1 - هەستگۆرکێ لە شیعری شاعیراندا بەگشتی و لە شیعرەکانی عەبدوڵاپەشێودا بەتایبەتی ڕووبەرێکی فراوانی هەیەو کاریگەرییەکی زۆرقوڵ و بە هێزیشی لە خۆ گرتووە. ئەمەش بۆ گرینگی و زیندوویەتی هونەرەکانی هەستگۆڕکێ لە لایەك و ئەزموون و لێهاتویی وچێژو سەلیقەو بەرزی و توانای شاعیر لەجوان بیرکردنەوە و جوانبینیدا لەلایەکی دیکەدا دەگەڕێتەوە.
2-شاعیر بە شێیوەیەکی هێندە شارەزاو هونەریانە ئەرك و شوێنی هەستەکانی گۆڕیوەو ئاوێتەی یەکتری کردوون و بنەماکانی هەستگۆڕکێی لە شیعرەکانیدا دار شتووە, توانیویەتی زۆربە ئاسانی پەیامەکەی بگەێنێت و هەست و نەستی خوێنەر بورووژێنی و دڵ و دەروونی بخاتە جۆش و خرۆشەوەو گۆرانکاری لەدەقەشیعرییەکانیدا.
3- وێنەی هەستی لای شاعیر وێنەیەکی ئاسایی و لاساکردنەوە نیە, بە ڵکو ۆینەیەکی هونەری و چێژدارە. ئەوە جگە لەوەی یاریکردن بەهەستەکان لەسیاقی هەستگۆڕکێ دا ئەو خەسڵەت و کەرستانەن کە لە وێنە شیعرییەکانی شاعیردا هەن و ئیستاتیکیت و نەمری پێ بە خشیوەو پێی دەناسرێتەوە..
5- پەشێو یەکێکە لەو شاعیرانەی لە داڕشتنی هەستگۆڕکێدا ، بە ڕادەیە کی زۆر کەم پەنای بۆ هەستی بۆنکردن بردووە ، ئەمەش لە وانەیە بەشێکی پەیوەندیداربێت بەلایەنی دەروونی و زەوق و سە لیقە و تێڕوانینی شاعیرەوە لەم بارەیەوە ، بەڵام بەشەکەی دیکە پەیوەندیدارە بە سروشت وئەرك و شێوە و پێکهاتەی هەستی بۆنکردنەوە. وێڕای ئەمانە شاعیر لەداڕشتنی هەستگۆڕکێدا هەستی بەرکەوتنی زیاتر لە گەل هەستی بیستندا بەکارهێناوە. بەڵام لە گە ل هەستەکانی دیکەدا زۆر بە کەمی یان هەر بەکاری نەهێناوە